

SERBEST ZAMAN EĞİTİMİ VE ÖNEMİ

Yavuz Selim AĞAOĞLU*

M. YalçınTAŞMEKTEPLİGİL**

Faruk ALBAY***

Metin BAYRAK****

Yakup PAKTAŞ*****

Özet

Bu derlemenin amacı serbest zaman eğitiminin önemini açıklamak, konuya ilişkin düşünce ve uygulamaları ortaya koymaktır. Bu anlamda, serbest zaman eğitimi konusuyla ilgili literatür taranarak konu geniş boyutuyla tartışılmıştır. Bunun neticesinde serbest zaman eğitimi konularının önemine değinilmiş, gerekliliği ve önemi sorgulanmış, nitelikli bir serbest zaman eğitimi için sağlanabilecek katkılar gözden geçirilmiştir. Sonuç olarak, serbest zaman eğitiminin bireyler için önemi vurgulanmaya çalışılmış, eğitim sürecindeki yeri ve uygulamalardaki eğitimsel değeri ve olgusu tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Serbest zaman eğitimi, eğitim

Yirminci yüzyılda birçok etken serbest zaman eğitimini amaç ve işlevsel yönden değişime zorlamıştır. İnsan hakları, bilim ve teknolojik alandaki gelişmeler ve toplumun sosyo-ekonomik statüsündeki değişimler eğitimden beklentilerin artmasına yol açmış ve geleneksel eğitime baskı yaparak serbest zaman eğitimini birey yararına değişmeye zorlamıştır. Serbest zaman eğitimi değişen eğitim anlayışı içinde önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Aynı zamanda örgün eğitim dışında da eğitimi doğrudan veya dolaylı olarak desteklemektedir. Eğitim sürecinin işlevliğinde serbest zaman eğitiminin önemli bir yeri vardır (Torkildsen, 1992, 25).

Bu eğitim süreci amaçlanan ile yaşanacak deneyimler arasındaki uyumdan doğar. Ancak bunun için de gerekli şartlar oluşturulmalıdır (Mosston ve Ashworth, 2000,1).

Eğitim sürecinin birçok yöntemi vardır. Bunun için bazı uygun koşulların sağlanması gerekir. Öyleki bireylerdeki farklılıklar tespit edilmeli bunun değerlendirmesi sonucunda süreç oluşturulmalıdır. Bazıları için tanımlama yapılması gerekirken, bazıları tarafından kendiliğinden keşfedilir, bazılarının ise örnekleme yaparak yaşaması gerekir (Kleindienst, 1978, 61).

Bununla birlikte serbest zaman eğitimi nitelik ve nicelik bakımından sınıflandırılırken aklın ve bedenün üstün manevî halleri olarak görülmekte, düşünmek, erdemli olmak, sevgi, heyecan ve bilgelik gibi niteliksel özellikler aylar, haftalar ve saatlerle ifade edilmektedir (Ağaoğlu, 2002, 16-20).

Serbest zaman eğitimi, Türkiye’de henüz yeni gelişmekte olan bir alan olmakla birlikte son yıllarda bu alanda yapılan çalışmalarda artış gözlenmektedir. Bu derlemede serbest zaman eğitimi alanındaki literatür ve araştırma bulguları taranarak tasnif edilmiş, giderek gelişen ve akademik bir

disiplin olarak kabul gören “serbest zaman eğitimi” kavramı çok yönlü tartışılarak alanla ilgili bilgi birikimine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Toplumsal ve kişisel refah bakımından serbest zaman saatlerinin kişisel gelişme ve toplumsal düzeni geliştirme olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacıdır. Serbest zaman daha müreffeh bir yaşama hazırlanma ve kişiliğin geliştirilmesi için kullanılması yönünden iyi bir fırsattır. İnsanlar serbest zamanlarını en değerli ve en yararlı bir biçimde değerlendirecek etkinlikleri seçmelidirler. Kuşkusuz serbest zamanın özel bir etkinlikle değerlendirilmesi bireyin ilgi, yaş, cinsiyet, öğrenim, kültürel ve toplumsal durumuna bağlıdır. Bireyin bu özelliklerini dikkate alarak serbest zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği serbest zaman eğitiminin ana hedefidir (Tezcan, 1994, 76).

Temel amaç, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortama etkin olarak katılmayı ve o ortamın gerekli kıldığı değerleri, kural ve norm sistemlerini diğerleri ile paylaşmayı, bunları doğru yorumlamayı öğrenmektir. Bireyin mümkün olan seçeneklerin farkına varmasına ve doğru seçimler yapmasına destek verirken birey kendi hayatına hedef belirleme ve yön verme gücünü geliştirir ve bu yoldan demokratik topluma katkıda bulunup topluma uyumlu tercihler yapabilir. Serbest zaman eğitiminin esas amacı çok yönlü, esnek, uyumlu bir insan yetiştirmektir. Aynı zamanda sağduyu ve mantığa yönelik bilişsel yetilerin gelişimi de sağlanır. Bu nedenle serbest zaman eğitimi bireyin uyumunun artmasına, kendisi ve toplum için gurur verici, yararlı bir yaşam sürmesine yardım eden bir süreçtir. Bireylere ulaştırılacak serbest zaman eğitiminin kapsamını saptamada, eğitimin niteliğini geliştirmede, serbest zaman alanından yetişmiş yeterli personelin yetişmesinde, araç-gereç miktarının belirlenmesinde, yatırım yapılmasında başlangıç noktası toplumsal hareketlerdir (Türkoğlu, 1998, 92). Bu hareketler serbest zaman eğitiminin teorik ve uygulama alanında belirleyicidir. İnsan için çok kıymetli olan serbest zamanı verimli geçirmek, kişisel ve toplumsal yarar bakımından önemlidir. Bunun yanında serbest zamanı ekonomik ve sosyal bakımdan hayata entegre edebilmek bu anlayışın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bilginin eğitsel değerinin ve etkisinin vurgulanması, bilginin tutuma dönüşmesiyle mümkündür. Bu şekilde özümsemesinde belirleyici etken bilginin bireyin yaşamındaki yeri, gerçek yaşamının bütünleyici parçası niteliğinde olup olmadığıdır. Başka deyişle eğitime mecbur olmak değil, eğitimi yaşamak gerekir. Eğitim yaşamla bütünleşmeli bireyler için canlı bir anlamı olmalıdır (Tezcan, 1994, 76).

Bu anlam içinde davranış kazandırmayı amaçladığımız insanın fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve diğer bütün özelliklerinin ne olduğunu bilmeden onu eğitmeye kalkışmak, zaman ve imkanların olumsuz kullanılmasına neden olacaktır (Büyükkaragöz, 1998, 99).

Serbest zaman eğitiminin zayıf olduğu; serbest zamanla ilgili sağlam, yapıcı, yaratıcı kurum ve geleneklerin oluşmadığı; bu kültürün yetkinleşmediği yerlerde serbest zaman denetimleri sıradan ve belirli kalıplar içinde kalmaktadır. Serbest zamanı insanın bir yücelme yolu olarak görmek gerekir. Orada insan kendisini gerçekleştirerek yürür, öğrenilmesi gereken de budur (Erdemli, 2002, 50). Serbest zamanın nasıl değerlendirileceği özel bir öğrenim gerektirmez, bu kendiliğinden oluşur, özgür bir zamandır, birey istediğini yapar şeklinde görüşlerde mevcuttur. Böyle bir düşünüş serbest zamanın yanlış olarak değerlendirilmesi ve kullanılmasını ifade eder. Serbest zaman eğitimi geleneksel olarak bilgiyi ve beceriyi öğretmek olarak görülebilir. Bu eğitim, serbest zaman programlarının verimli kullanımını sağlar ve yaygın eğitim içinde de yer alır. Yapıcı ve akıllı olarak serbest zamandan yararlanılması serbest zaman eğitiminin hedefidir (Tezcan, 1994,76).

Serbest zaman eğitimi kişinin bireysel tatminini sağlayan ve bireyi zenginleştiren, serbest zaman fırsatları sunan, toplum üzerinde serbest zamanın etkisini anlamayı gerektiren ve serbest zaman davranışlarını göz önünde bulundurmaya amaçlayan eğitim olarak tanımlanmıştır (Graefe ve Parker, 1987, 57).

Serbest zaman eğitimi daha çok birey ya da grupları bazı özel alanlarda beceri sahibi kılmayı, toplumun gelişimine katkı sağlamayı ve onun yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Neulinger (1981)'e göre serbest zaman eğitimi, serbest zamanla ilgili olmalı, bireyle, bireyin yakın çevresi ve geniş olarak toplumla ilişkilendirilmelidir. Peterson'a ve Gunn'a (1984) göre ise serbest zaman eğitimi serbest zamanla ilişkili becerileri kazanmak ve geliştirmek davranışları geliştirmek ve bilgiyi arttırmak üzerine yoğunlaşmalıdır (Graefe ve Parker, 1987, 58). Bunun için bireyler nelerden hoşlandıkları ya da hayatlarını nelerin zenginleştirdiği ve yaşam zenginliğine neler kattığı konusunda bilgilendirilmeli ve bu duruma göre yaşam içindeki yeri belirlenmelidir (Means, 1973 ,17).

Özgür katılımı ifade eden ve yaratıcı sonuçları olan serbest zaman insanları doğru deneyimlerle besleyerek ahlaki bakımdan sağlam karakterli ve erdemli kişiler olarak yetiştirir. Bu görüşü destekleyen Tolstoy'a göre de eğitimin temel ilkesi özgürlük olmalıdır. Eski Yunanlılarda (M.Ö. VIII. ve VI. yy.) insanın her yönlü gelişimi, yani beden ve ruhun armonik bir bütün halinde gelişmesi amaç edinilmiştir. Ayrıca Japon eğitim felsefesine göre halkın yaşam boyunca eğitilmesi amaçlanmıştır. Çünkü eğitim yaşamın her anında yaşayan bir olgudur ve bunu kimin, hangi kurumun verdiği önemli değildir; önemli olan toplumun eğitilmesidir. Aksi takdirde serbest zamanın etkin olmayan bir şekilde kullanılması sağlığın bozulmasına, aile yaşamının aksamasına, mesleki etkinliğin azalmasına ve yurttaşlık bilincinin bozulmasına yol açmaktadır (Tezcan, 1994, 76).

Serbest zaman eğitiminin genel amaçları başlıca şu noktalarda toplanmaktadır:

- 1-Bireylere temel bilgi edindirmek,
- 2-Kişiliğin geliştirilmesi,
- 3-Mesleki ve toplumsal yaşam durumlarına hazırlama.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için serbest zaman eğitimine gereksinim olduğu ortadadır. Birçok eğitimciye göre serbest zaman eğitimi, çeşitli kurlar ya da müfredat programı dışındaki etkinlikler yoluyla serbest zamanın değerli bir biçimde kullanılması yoluyla sağlanabilir. Kimileri de bu eğitimi geniş ölçüde ilgilerin ve becerilerin yaratılması biçimindeki bir rehberlik sorunu olarak düşünmektedirler. Fakat bunun nasıl sağlanacağı hususunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bununla birlikte, serbest zaman eğitimi, bireyin yaşamının zenginleştirilmesi, ilgilerinin ortaya çıkarılması, becerilerinin geliştirilmesi kadar, bir yaşam felsefesini de içine almaktadır. Serbest zaman eğitimi yaşam için eğitimle eşit tutulmalı ve insanları, zamanlarını kullanmaya hazırlayan bir süreç olarak düşünülmelidir. Bu süreçte birey, kişisel bir doyum sağlamalı ve tüm kişisel gelişmelerine katkıda bulunmalıdır. Serbest zaman eğitimi onlara tutum ve değerler, ilgi ve beceriler kazandırma ve geliştirmeye yöneliktir. Serbest zamanın tümsel doyum sağlayıcı ve yaratıcı olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacını oluşturmaktadır (Tezcan, 1994, 76).

Woodburn (1978) serbest zaman dersleri ile ilgili olarak bir rehber çalışma oluşturmuştur. Bu yazarın stratejisi bireyleri serbest zaman eğitimi üzerinde odaklayarak eğitmektir. Bu öğretilen unsurları içerir, serbest zamanı diğer konularla özdeşleştirir, serbest zaman deneyimleri ile öğrenmek ve bu deneyimleri esas alarak serbest zaman konusu üzerinde durmayı gerektirir (Graefe ve Parker, 1987, 58).

Serbest zaman eğitimini uygulamak için Mundy başka kriterler geliştirmiştir. Bunlar; serbest zaman eğitimi uygulama modeli, yaşam deneyimlerinin farkında oluş, serbest zaman tercihleri ve serbest zaman sonuçlarından oluşmaktadır (Graefe, 1987, 59). Bu konuları çalıştıktan sonra diğer seviyeye geçilir. Bunlar ise amaçlar, serbest zaman deneyimleri, karar vermek ve sonuçlardır. Diğer bir

deyişle Mundy, adım adım serbest zaman eğitimini önermektedir. Bu da belirli deneyimleri öğrenme, aktivite ve çalışma süreç ve belgelerini içerir. Buna örnek bir süreç modeli göstermek istersek (8 haftalık serbest zaman eğitim süreci);

1. Hafta: Serbest zamanın tanımı ve açıklaması yapılmalıdır. Ayrıca serbest zamanda bireylerin nelerden hoşlandıkları ve neleri değiştirmek istedikleri çeşitli sorular sorularak tespit edilmeye çalışılmalıdır.

2. Hafta: Bireylerin gereksinimleri ve ilgileri değerlendirilmelidir. Bunun yanında katılımcıların yaşam içinde üstlendikleri roller kadar kendi serbest zamanlarını anlamalarına çalışılmalıdır.

3. Hafta: Katılımcılarda olan çatışmalar belirlenmeye çalışılmalı ve bunlar ortadan kaldırılmalıdır.

4. Hafta: Serbest zamandaki tercihleri tartışılmalı ve deneklerin; Ne? Ne zaman? Kiminle? Nasıl? ve Nerede? gibi sorulara yanıtları alınarak bu tercihler belirlenmeye çalışılmalıdır.

5. Hafta: İhtiyaçlar gözden geçirilmeli amaçlar tespit edilmelidir.

6. Hafta: Toplumla olan önemli bağlantılar kurulmalı; tesisler, toplumsal literatür ve ilgi alanları sunulmalıdır.

7. Hafta: Karar verme süreci yaşanır. Serbest zamanla ilgili olarak deneklerle nasıl ve niçin karar verdikleri konuşulmalı ve konular tartışılmalıdır.

8. Hafta: Odaklanma ve yön gösterici eylem planı hazırlanmalıdır. Alınan eğitim gerçek bir serbest zaman davranışına dönüştürülmelidir (Joperd 1994, 36-41).

Bu modeller belirli gruplar üzerinde amaçlansa da (örn. okul, topluluklar vb.) amaçların çoğunluğu, öğrenme deneyimleri genele hitap eder, bireylere ve durumlara göre uygulanabilir yönleri vardır. Yaşa, zihinsel kapasiteye grup vb. kriterlere göre değişiklikler yapılabilir. Serbest zaman eğitiminin en önemli uygulaması serbest zaman hizmet sistemlerinin uygulamalarıdır. Serbest zaman eğitimi ve yaşamın bu yönünün görüntüsü serbest zaman alanı için öncelikli amaçlardır. Burada en büyük sorumluluk bizlerin serbest zaman yaşam biçimlerini etkileme sorumluluğudur. Günümüzde serbest zaman hizmetleri telefonla aranılıp öğrenilecek şekilde gelişmektedir. Aynı zamanda serbest zaman rehberlik hizmetleri ve rehber çalışma da geliştirilebilir. Bunlar, insanların serbest zaman kaynaklarını ve fırsatlarını tanımalarına neden olur. Bütün bunlar yapılırken insanların serbest zaman eğitimini kavram ve süreç olarak doğru anlayıp anlamadıklarını bilmek, fiziksel aktivitelerin yanında davranış ve değerlere dikkat edilip edilmediğini gözlemlemek önemlidir. Aynı zamanda serbest zaman eğitiminin felsefi yönünün yanında okul sisteminin sorumluluğunda olduğunu bilmek gerekir. Ders ve kavram olarak serbest zaman eğitiminin desteklenmesi de gerekmektedir (Graefe ve Parker, 1987 , 60).

Sonuç ve Yorum

Serbest zaman eğitimi kişinin kendini, serbest zamanı, serbest zamanın kendi yaşam biçimi ve sosyal üretimi ile ilişkisini anlamak için geçirilen bir süreçtir. Bu sürecin amacı ve sonuçları insanların yaşam kalitesini artırmak üzerine yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, serbest zaman eğitimini anlamak

için serbest zaman eğitiminin teori ve pratiğini gözden geçirmek gerekmektedir. Son yıllarda serbest zaman eğitiminin kavramsal ve teorik modelleri geliştirilmiştir. Bunlar; kendinin farkında oluş, serbest zamanın farkında oluş, davranışlar, karar verme, sosyal ilişki, serbest zaman aktivite becerileri, siyasal ilişki olarak belirlenmiştir. Bu nedenle serbest zaman eğitimi uzun, ve devam eden bir olgudur. Bu süreç içinde amaç, öğrenme aktiviteleri ve stratejileri olmalıdır.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Y.S., (2002). Türkiye'deki Üniversitelerin Rekreasyon Programlarının Geliştirilmesi, Doktora Tezi, OMÜ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Samsun, s. 16-18-20
- Büyükkaragöz, S.S., (1998). Muşta, M. C., Yılmaz, H., Pilten, Ö., Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Eğitimin Temelleri, Mikro Yayınları , Konya, s. 99
- Erdemli, A.,(2002). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, E.Yayınları, İstanbul, s.50
- Graefe, A. Ve Parker, S.,(1987). Recreation And Leisure, An Introductory Handbook, Venture Publishing Inc., 1640, Oxford Circle State College, PA 16803, s. 57-60
- Yanne, R., John G. L., (1994). An Innovative Mechanism for youth Fitness, Joperd, April, s. 36-41
- Kleindienst, V, K. ve Weston, A., (1978). The Recreational Sports Program: School... Colleges... Communities., Prentice- Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.07632, Usa. s. 61
- Means, L.E., (1973). Intramurals. Their Organization And Administration. Second Edition. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, s.17
- Mosston, M., ve Ashworth, S., (2000). Çeviri : Eda Tüzemen. Düzenleme; Gıyasettin Demirhan, Beden Eğitimi Öğretimi, Bağırğan Yayınevi, Sporsal Kuram Dizisi, 30. Ankara, s.1
- Tezcan, M., (1994). Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi, Atilla Kitabevi, Ankara s. 76
- Torkildsen, G. (1992). Leisure And Recreation Management, Third Edition, s. 25,
- Türkoğlu, A., (1998). Karşılaştırmalı Eğitim, Adana , Baki Kitabevi, s.92